

Ovetenskapligt om alternativmedicin i Nationalencyklopedins supplementband

II Nationalencyklopedin, ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd, utkom under åren 1989 till 1996 och var subventionerad med skattemedel.

Resultatet var över förväntan och uppslagsverket var under många år en bra affär för bokförlaget Bra Böcker som fått hand om utgivningen. Verket har kompletterats med en ordbok i tre band och en atlas i två vilka båda varit av hög kvalitet.

Kopplettering och uppdatering

Verket har nu också kompletterats med tre supplementband som utkom år 2000. I dessa har snabbt föränderliga uppgifter kunnat förnyas och artiklar i huvudverket kunnat aktualiseras och korrigeras. Man har även valt att ta upp saker som man ansåg att man missat i originalverket. På försättsbladet står även i supplementbanden »ett uppslagsverk på vetenskaplig grund«, nu dock utan Kulturrådet inblandat.

Vetenskapliga grunden sviktar betänkligt

En närmare granskning visar dock att den vetenskapliga grunden, åtminstone på ett frontavsnitt, nu sviktar betänkligt.

Under uppslagsordet astrologi kan man i originalverket läsa: »Vetenskaps- och kulturhistoriskt är astrologin av stort intresse, men den måste numera betraktas som ren vidskepelse.« Detta är utan tvivel vetenskapligt grundat. I originalverket står helt korrekt under uppslagsordet homeopati: »Eftersom inga biologiskt aktiva ämnen har någon säkerställd effekt vid så låga halter torde eventuellt tillfrisknande bero på självläkning.«

Har inkluderat »alternativmedicin«

I supplementbanden har man däremot valt att inkludera »alternativmedicin« bland de vetenskapliga disciplinerna i listan baktill. Nu kan man under samma uppslagsord läsa att »i denna sin strävan upptäckte han (Hahnemann, homeopatins skapare) att ämnena fick bättre verkan om de späddes ut kraftigt och skakades«, dvs homeopatins enligt originalverket helt ogrundade hypotes tas nu som ett vetenskapligt faktum.

Beskrivning som missar målet

Man har alltså valt att satsa ganska stort på alternativ-, eller komplementär, medicin, ett område som bl a beskrivs som »metoder att behandla sjukdomstillstånd som existerar vid sidan av den etablerade sjukvården, skolmedicinen«.

Här har försåtligt insmugits en antydning om att »alternativmedicinen« är en medspelare på lika villkor som av ej uppgiven anledning inte råkat bli »etablerad. Definitionen, eller beskrivningen, träffar inte alls det väsentliga i en vetenskaplig framställning av ämnet.

Den viktigaste skiljelinjen

Den viktigaste skiljelinjen mellan så kallad komplementär medicin och den naturvetenskapligt grundade medicinen är dock att den förras vetenskapliga dokumentation vad gäller verkningsmekanismer och, framför allt, effekter (önskade eller oönskade) är otillfredsställande eller saknas.

Inte med ett ord antyds detta fundamentala faktum i vare sig huvudartikeln eller någon av de många artiklarna om specialområden. När det gäller t ex homeopati har fäfänga försök att vetenskapligt påvisa effekter pågått så länge att man vid det här laget kan säga att läran är vetenskapligt vederlagd. Zonterapi och irisdiagnostik hör också till den klart ovetenskapliga kategorin.

Företrädarna skriver själva

I den ursprungliga NE står författarnamnen uppdelade på ämnen i slutet av varje band. För ämnet medicin står t ex experterna som deltagit i bokstavsordning med sina specialiteter indikerade.

I supplementet har här tillkommit en underavdelning som har rubriken alternativmedicin. Där finns, förutom homiatriker, bland annat en zonterapeut och en naturläkare samt företrädare för antroposofisk och ayurvedisk – dvs icke vetenskapligt grundad – medicin.

Även yrkesbeskrivningar kan i vissa fall vara missvisande. Om homiatriker står det att de måste ha »gedigna kunskaper om kroppen och dess sjukdomar«. Detta är missvisande, ty homiatrikerens medicinska basutbildning torde vara mindre omfattande än en sjuksköterskas.

Rent allmänt är det inte lämpligt att i ett verk på vetenskaplig grund ha häxor som skriver om häxkonster, astrologer som skriver om stjärnorna eller schamaner som skriver om regndansers effektivitet. Om man ändå väljer att göra det måste framställningen åtminstone kompletteras med en vetenskaplig bedömning.

Tal i egen sak

När det gäller alternativmedicin har man i NE dock frångått denna princip. Före-

trädare för klart ovetenskapliga discipliner får, i supplementbanden av NE, oemotsagda tala för sin egen sak utan att ens artiklarnas karaktär av partisinlaga klart framgår.

Vad NE borde ha gjort

I en vetenskaplig framställning av komplementär medicin skulle man i stället behandla klassificering av para- eller pseudovetenskapliga medicinska teorier i besläktade familjer, diskutera dokumentationsläget i varje enskilt fall, studera fenomenet ur sociologisk och (sammälls-) ekonomisk synvinkel. Sist men icke minst borde placebobegreppet diskuteras. Endast härigenom skulle man kunna fylla en folkbildande funktion.

Inställningen i USA

Denna hållning till ämnet representeras t ex av USAs Council on Scientific Affairs, vars uttalande antogs som Amerikanska läkaresällskapets 1997:

»There is little evidence to confirm the safety or efficacy of most alternative therapies. Much of the information currently known about these therapies makes it clear that many have not been shown to be efficacious. .... Courses offered by medical schools on alternative medicine should present the scientific view of unconventional theories, treatments, and practice as well as the potential therapeutic utility, safety, and efficacy of these modalities.«

Vilseledande marknadsföring

Det som här sägs om medicinarutbildningen borde i samma grad gälla ett vetenskapligt grundat uppslagsverk. Eftersom NE på ett viktigt frontavsnitt underlåtit en kritisk granskning av sitt ämne måste det betraktas som vilseledande marknadsföring att hävda att supplementbanden står på vetenskaplig grund.

Hanno Essén

universitetslektor, Kungliga tekniska högskolan, Stockholm
hanno@mech.kth.se

Hans Isaksson

företagsläkare,
Hälsovårdscentralen, Ljungby
hiisak@algonet.se